

ἀσχολούμενος Ομπίβονος<sup>1</sup>. Πάντα ταῦτα τὰ βιβλία τῶν Γνωμῶν ἔχουσι πρὸς ὁφιθαλμῶν τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς καὶ τὴν μέθοδον τοῦ Ἀβαιλάρδου.

### § 7. Οἱ Πλατωνικοὶ καὶ ἡ Σχολὴ τῆς Chartres.

Ἐν τῇ διανοητικῇ ἐνεργείᾳ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος παρατηρεῖται ἴσχυρὰ κλίσις πρὸς τὸν Πλάτωνα· καθόλου δὲ ὁ μέγας πρὸς τὸν ἀρχαῖον κόσμον θαυμασμὸς παρορμᾶ εἰς ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν καὶ σπουδὴν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὡσαύτως κρατεῖ ζωηρὸν διαφέρον πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν περὶ τὴν φύσιν φιλοσοφίαν. Ὁ Τίμαιος τοῦ Πλάτωνος καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Βοηθίου καὶ τοῦ Ἰπποκράτους καὶ τοῦ Γαληνοῦ ἦσαν αἱ κατ<sup>2</sup> ἔξοχὴν πηγαὶ τῶν φυσικῶν καὶ τῶν φυσιολογικῶν, τῶν ψυχολογικῶν καὶ τῶν κοινολογικῶν θεωριῶν<sup>2</sup>. Καὶ ἐτιμᾶτο μὲν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀλλ ἐτίθετο ἐν δευτέρῳ μοίρᾳ τοῦ Πλάτωνος, ἐγίνετο δὲ σπουδὴ πρὸς ἀρσιν κατὰ τὸ δινατὸν τῶν διαφορῶν τῶν δύο μεγάλων φιλοσόφων. Ἐν τῇ τάσει ταύτῃ προτιγεῖται δὲ Ἀδελάρδος<sup>3</sup>.

1. Ἀδελάρδος δὲ ἐκ Bath, Ἄγγλος τὴν καταγωγήν, ἔζεπαιδεύθη ἐν Laon καὶ Tours. Χάριν εὐρυτέρας μιρρώσεως ἀπεδίμησεν εἰς πολλὰς χώρας καὶ δὴ καὶ εἰς Ἰταλίαν καὶ Ἑλλάδα ἵστος δὲ καὶ εἰς Ἀραβίαν καὶ Αἴγυπτον. Ἐντεῦθεν συνήγαγε πολλὰς φυσικὰς γνώσεις, ἃς κατέγραψεν ἐν τῷ ἔργῳ *Quaestiones naturales*<sup>4</sup>. Ἡ σχολήθη δὲ

<sup>1</sup> Κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ H. Ostlender ὡς πηγὴ πασῶν τούτων τῶν Γνωμῶν ἔχοντιμενε πλὴν τῆς θεολογίας τοῦ Ἀβαιλάρδου τὸ οἶπτο εὑρεθὲν βιβλίον Γνωμῶν (*Liber sententiarum*) ἀνωνύμιον τινός, διποτες ἐγένετο μαθητὴς ἐκείνου καὶ ἔχοντιμοποίησε τὰ ἔργα καὶ τὰς παραδόσεις αὐτοῦ. Τὸ βιβλίον τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἀγίου Βερνάρδου μνημονευόμενον καὶ περιγραφόμενον (Ιερ. 188, 190) ἐπέδρασεν ἴσχυρῶς ἐπὶ τὴν θεολογικὴν φιλολογίαν τοῦ 12ου αἰῶνος.

<sup>2</sup> Οὐ μικρὸν συνεβάλετο εἰς τὴν θεραπείαν τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ιατρικῆς ἡ μεταφραστικὴ ἔργασία τοῦ Κωνσταντίου Ἀφρικανοῦ. Οὗτος ἀποδημήσας εἰς Ἀνατολὴν καὶ Αἴγυπτον μετέφρασεν ἐκ τῆς ἀραβικῆς εἰς τὴν λατινικὴν ιατρικὰ συγγράμματα ἔτι δὲ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων Ἑλλήνων ιατρῶν Ἰπποκράτους καὶ Γαληνοῦ. Διὰ τῶν τοιούτων μεταφράσεων προήχθησαν αἱ ιατρικαὶ καὶ φυσικαὶ σπουδαὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐν Salerno ὑστερον δὲ ἐν Chartres καὶ ἄλλαχοῦ.

<sup>3</sup> Τὴν οἰκείαν βιβλιογραφίαν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν προκειμένην κατεύθυνσιν ἴδε παρὰ Überweg-Geyer 703—706.

<sup>4</sup> Ἔπιθ. M. de Wulf, Philos. and Civiliz. σ. 41.—Steinschneider, Die hebraischen Übersetz. σ. 463 εξ.

περὶ τὴν ἀραβικὴν γραμματείαν καὶ μετέφρασεν ἐκ τῆς ἀραβικῆς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν τὰ Συντεχέσια τοῦ Ιεζούσαλεμδον<sup>1</sup>. Τὰς ίδιας αὐτοῦ φιλοσοφικὰς θεωρίας κατέγραψεν ἐν τῷ Βιβλίῳ *De eodem et diverso* (περὶ ταυτότητος καὶ ἑτερότητος)<sup>2</sup>, ὅπερ περὶ τὸ έτος 1105-6 συντάχθεν καὶ εἰς τὸν ἑπτακοπόν Ξουλιέλιου τὸν Συριακόπιον ἀφιερώθεν ἀκολουθεῖ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῷ πλατωνικῷ Τιμαίῳ, τῷ Βοηθῷ καὶ τῷ Αὐγουστίνῳ. Ἐπεξειργασμένον κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἔργου τοῦ Βοηθοῦ (*Consolatio Philosophiae*) καὶ τοῦ Μαρτιανοῦ Καπέλλα (*De nuptiis Philologiae et Mercurii*) ἀπεικονίζει τὸν ἄγῶνα τῆς Φιλοκοσμίας καὶ τῆς Φιλοσοφίας, ὅπιος προσελκύστωσιν ἕκατέρα εἰς ἑαυτὴν τὸν νεαρὸν Ἀδελάρδον ἐκπροσωποῦσαι ἐκείνη μὲν τὸν αἰσθητόν, αὕτη δὲ τὸν νοητὸν κάσμον. Ἐν τῇ περὶ γνῶσεως θεωρίᾳ ἀκολουθεῖ ὁ φιλόσοφος οὗτος τῇ ὀρθολογικῇ ἐκδοχῇ, καθ' ἥν ἡ γνῶσις ἐκπηγάζει ἐκ τοῦ νοῦ ἐνῷ η αἴσθησις εἶναι αὐτοῦ πάσης πλάνης<sup>3</sup>. Ἐν δὲ τῷ ξητήματι τῶν καθόλου πειράται νὰ συνδιαλλάξῃ Ἀριστοτέλη καὶ Πλάτωνα<sup>4</sup>. Ὁρθῶς διδάσκει, λέγει, ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς καὶ θεατοῖς, διότι τὰ αἰσθητὰ εἶναι ἀτομα ἢ εἶδη ἢ γένη ἀναλόγως τοῦ τρόπου (ἀπόφεως, respectus), καθ' ὃν σκοποῦνται<sup>5</sup>. Ἄλλοτε δημιαδὴ προσέχομεν εἰς τὴν ἀτομικὴν τῶν αἰσθητῶν ὑπαρξίαν, Ἄλλοτε δὲ εἰς τὸ ἐν αὐτοῖς δροειδές<sup>6</sup>. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πλάτων οὐχ ἡττογενής διδάσκει ὅτι τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη καθαρὰ ὑπάρχουσιν ἐκτὸς τῶν αἰσθητῶν, τοιτέστιν ἐν τῷ θεωρῷ γῆ<sup>7</sup>.

<sup>1</sup> Κατὰ τὸν Wüstenfeld (*Die Übersetzungen arabischer Werke ins Lateinische*) ὁ Ἀδελάρδος μετέφρασε καὶ ἄλλα δύο μαθηματικὰ ἔργα, ἥτοι εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ἀστρονομίαν καὶ ματρικούς πίνακας τοῦ Αβού Μα'shar'Ga'far ben Muhammed el Balchi. "Ισως δ' ήτο ὁ αὐτὸς καὶ ὁ μεταφράστης τῆς Ἀριθμητικῆς τοῦ Alchwarizmi.

<sup>2</sup> Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Hans Willner, (*Beiträge zur Gesch. der Philos. d. Mittelalt.* 4, 1. Münster. 1903).

<sup>3</sup> *De eodem et div. σ. 13, ΗΣ.* «Ut sensus extolleret, rationem caecam ducem, si recolo, vocasti... Unde nec ex sensibus scientia, nec opinio oriri valet. Hinc est, quod familiarius meus Plato sensus irrationalib[us] vocat».

<sup>4</sup> Τὸν πλατωνισμὸν δ' ὅμως ἔνοει κατὰ τὸν νέον πλατωνικὸν τρόπον<sup>κ.Π.</sup>

<sup>5</sup> Αὐτ. 11. «Si res consideres, eidem essentiae et generis et speciei et individui nomina imposita sunt, sed respectu diverso».

<sup>6</sup> Αὐτ. 11 καὶ 12.

<sup>7</sup> Αὐτ. 12. «Plato extra sensibilia, scilicet in mente divina, et conceipi et existere dixit (genera et species)».

Αἱ ψυχολογικαὶ θεωρίαι τοῦ Ἀδελάρδου εἶναι παραπλήσιαι πρὸς τὰς πλατωνικάς. Ἡ ψυχὴ ταυτιζόμενη πρὸς τὰς οἰκείας δυνάμεις ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀθάνατος καὶ εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ σώματος, πρὸς ὃ βίᾳ συνεδέθη. Εἰσελθοῦσα εἰς τὸ σῶμα ἀπώλεσε μέγα τῆς θείας φύσεως μέρος, ὥστε τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους αὐτῆς ἐπελάθετο. Πρὸς ἀπαλλαγὴν δὲ ἀπὸ τῶν τοῦ σώματος δεσμῶν πρέπει νὰ ἀθροισθῇ εἰς ἑαυτὴν διὰ τῆς φιλοσοφίας· οὕτως ἀνυψοῦται καὶ ἀνακτᾶται τὴν προτέραν καθαρότητα καὶ λαμπηδόνα<sup>1</sup>.

Τέλος ἐν τῇ κοσμολογίᾳ ὁ φιλόσοφος ἀκολουθεῖ τῇ περὶ ἀτόμων θεωρίᾳ τοῦ Δημοκρίτου<sup>2</sup>, ἔξαίρει τὴν πυθαγόρειον ἔννοιαν τῆς ἐνότητος καὶ ἀριθμούς καὶ ἀποφαίνει τὸν κόσμον ἐνα μέγαν δργανισμόν.

Ἡ περὶ ᾧ ὁ λόγος φιλοσοφικὴ τάσις ἐθεραπεύθη μάλιστα ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Chartres, ἡτις κατέστη τὸ κέντρον τῆς σπουδῆς τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας καὶ ἡς προέστησαν εὐδοκιμώτατα οἱ ἀδελφοὶ Βερνάρδος καὶ Θεοδώριχος.

2. *Βερνάρδος δὲ ἐκ Chartres* (*Bernardus Carnotensis*) προέστη (1114—1119) τῆς Σχολῆς «magister Scholae» τῆς ἐν Chartres καὶ ὑστερον (1119—1124) ἐγένετο γενικὸς γραμματεὺς τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, ἀπέκτανε δὲ πρὸ τοῦ 1130. Τὰς περὶ τούτου εἰδήσεις<sup>3</sup> ἀριθμεῖται ἐκ τοῦ Ἰωάννου Saresberiensis, ὅστις καλεῖ τὸν Βερνάρδον ἐπιφανέστατον τῶν πλατωνικῶν τοῦ αἰῶνος (*perfectissimus inter Platonicos saeculi nostri*)<sup>4</sup> καὶ ἀπονέμει πραγματείαν *De expositione Porphyrii* ἐπιγραφομένην ἔτι δὲ μικρὰ ἀποσπάσματα ἀπολογιμένων ἐκείνου συγγραμμάτων. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν λοιπὸν αὐτοῦ ὁ Βερνάρδος διέκρινε τῷεις ὄντων τάξεις, ἦτοι τὸν θεὸν καὶ τὴν ὑλὴν καὶ τὰς ἰδέας.

<sup>1</sup> Εἰρήσθω δὲ καὶ περὶ τὴν ψυχολογίαν τῶν ζῴων ἡσχολήθη ὁ Ἀδελάρδος. (*Quaest. naturales*. 13) ἔχων πιθανῶς πρὸ διφθαλμῶν τὰ διδάγματα τοῦ Ἀριστοτέλους.

<sup>2</sup> Ἡ θεωρία αὗτη διεβιβάσθη διὰ τοῦ Λουκρητίου, Χαλκιδίου καὶ Ἀμβροσίου, Λύγουστίνου καὶ Ἰσιδώρου καὶ Κωνστ. Ἀφρικανοῦ.

<sup>3</sup> Τοῦ Βερνάρδου οὐδὲν διασφέται ἔργον. Τὸ ἄλλοτε προσνεμόμενον αὐτῷ σύγγραμμα *De mundi universitate* ἀνήκει εἰς τὸν Βερνάρδον Silvestris ἢ Βερνάρδον τὸν ἐκ Τουρώνης. *Iδὲ A, Clerval, Les écoles des Chartres*, 1895, σ. 158 ἔξ.

<sup>4</sup> *Metal* 4, 35. P. L. 199, 988. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ (3, 4. P. L. 199, 900 C) παραβάλλων δὲ Βερνάρδος ἑαυτὸν καὶ τοὺς συγχρόνους πρὸς τὸν παλαιοὺς ἔλεγεν δὲ εἶναι ὡς νάννοι πρὸς γίγαντας.

‘Ο θεὸς ὑπάρχει τὸ μέρητον καὶ ἀΐδιον δὲ οὐδὲ εἶναι δημιουργῆμα τοῦ θεοῦ καὶ συναπτομένη πρὸς τὰς ἴδιας γεννῆταν αἰσθητὸν κόσμον. Αἱ δὲ ἴδεαι ταυτίζομεναι πρὸς τὰ γένη καὶ εἶδη εἶναι αἱ πρωτότυποι μορφαὶ τῶν ὄντων, ἀΐδιοι δὲ οὐδὲ μᾶλλον οὐχὶ δημιουροῦσι τῷ αὐτῷ μορφαῖς (coaeternae).’ Ἐνῷ τὰς συμματικὰ μεταβιβάλλονται καὶ παρέρχονται, αἱ ἴδεαι ὑπάρχουσιν ἀμετάβιβλητοι καὶ ἀΐδιοι. ‘Απότυπα καὶ μιμήματα τῶν ἴδεων εἶναι αἱ εἰχόρροιστοι ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ σύμφυτοι αὐτοῖς μορφαὶ (formae nativae)<sup>1</sup>.’ Άπὸ τῶν ἴδεων ἀρι τῶν ἐν τῷ θείῳ νῷ ἐννοιώρχουσιν διακρίνονται αἱ ὡς ἀλεικαίσματα αὐτῶν χρησιμεύσατε μορφαὶ τῶν αἰσθητῶν. ‘Οὐλος δὲ εἶπεν ὁ Βερνάρδος καὶ οἱ φιλοσόφοι ἐπιστύδαζον ὅπως συνδιαλλέξονται τὰς πλαστικὰς καὶ τὰς ἀριστοτελικὰς θεωρίας, καθάπερ ὁ μαθηματικὸς Ἰωάννης μαρτυρεῖ<sup>2</sup>.

**3. Θεοδώριχος δὲ ἐκ Chartres.** Τοῦ Βερνάρδου δὲ γεότερος ἀδελφὸς Θεοδώριχος ὁ ὥπολος τοῦ Ἰωάννου Saresberiensis χαρακτηριζόμενος ὡς «artium studiosissimus investigator»<sup>3</sup> προέστη τῆς Σχολῆς ἀπὸ τοῦ 1120· περὶ τὸ 1140 ἐδίδασκεν ἐν Παρισίοις, ὅπου καὶ δὲ Ἰωάννης ἦκρούσατο αὐτοῦ, τῷ 1141 ἐγένετο γενικὸς γραμματεὺς τῆς ἐκκλησίας Chartres καὶ περὶ τὸ 1150 ἐτελεύτησεν. Έκ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον «Heptateuchon»<sup>4</sup> εἶναι ἐγχειρίδιον τῶν ἑπτὰ ἐλευθερῶν μαθήσεων χρησιμεῖον τῷ φιλοσόφῳ ὡς βίβασις τῆς διδασκαλίας<sup>5</sup>, περιέχει δὲ περιλήψεις πλείστων συγγραμμάτων

<sup>1</sup> Ἔνθ. ἀνωτ. 938 B. «Ideas tamen quas post Deum printas essentias ponit, negat in se ipsis materiae admisceari aut aliquam sortiri motum, sed ex his prodeunt formae nativae, scilicet imagines exemplarum, qua natura rebus singulis concavat».

<sup>2</sup> Αὐτ. 2, 17· 875 D.

<sup>3</sup> Metalog. 1, 5· 832 B.

<sup>4</sup> A. Clerval, L'enseignement des artes Libéraux à Chartres et à Paris dans la première moitié du XII siècle d'après l'Heptateuchon de Thierry de Chartres. Ev Congrès scientifique international des catholiques 2, 277 ἔξ. P. Thomas, Mélanges Graux, σ. 41 ἔξ.

<sup>5</sup> Ο Θεοδώριχος ἐφρόντισε νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Chartres αἱ ἐκ τῆς ἀριθμῆς μεταφράσεως ἀστρονομικῶν συγγραμμάτων γενόμεναι ὑπὸ Ἐρμάννου τοῦ Δαλματοῦ καὶ Poëtēτον de Retine (Clerval, Les écoles de Chartres, σ. 189 ἔξ.—Duhem, Le système du monde 3, 168 ἔξ.). Παρὸ τοῦ Ἐρμάννου δὲ τούτου ἔλαβε τῷ 1144 τὴν ἐκ τῆς ἀριθμῆς μετάφρασιν τῆς Ἀπλώσεως ἐπιφανείας σφαιράς τοῦ Πτολεμαίου. Ωσαύτως καὶ τὰ μαθηματικὰ εἰσήγαγεν εἰς τὴν Σχολὴν.

καὶ παρέχει ἀξιόλογον εἰκόνα τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου τῆς κρατούστης κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος<sup>1</sup>. Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ *Hauréau*<sup>2</sup> ἐκδοθὲν ἀπόσπασμα τοῦ ὑπομνήματος αὐτοῦ εἰς τὴν Γένεσιν (*De sex dierum operibus*) ἐμφαίνει τὰς ὄντολογικὰς καὶ κοσμολογικὰς τοῦ φιλοσόφου θεωρίας. Κατὰ ταύτας τοῦ ὑπάρχοντος κόσμου τέσσαρα εἶναι τὰ αἴτια, ἢτοι α) ὁ θεὸς πατήρ, δημιουργὸς τῆς ὅλης ὡς ποιητικὸν αἴτιον (*causa efficiens*) β) ὁ υἱὸς ἢ ἡ θεία σοφία ἢ τὴν δημιουργηθεῖσαν ὅλην μορφοῦσα καὶ κοσμοῦσα ὡς εἰδοποιὸν αἴτιον (*causa formalis*) γ) τὸ ἄγιον πνεῦμα, ἀγαπῶν καὶ ὄδηγοῦν τὴν δικτεταγμένην ὅλην ὡς τελικὸν αἴτιον (*causa finalis*), συνενοῦν διὰ τῆς κινούσης αὐτοῦ δυνάμεως τὸ εἶδος πρὸς τὴν ὅλην<sup>3</sup> δ) τὰ τέσσαρα στοιχεῖα ὡς ἔνυλος αἴτια (*causa materialis*)<sup>4</sup>. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀριστοτελίζουσαν ταύτην ἐκδοχὴν συναρμόζεται καὶ νέα τις προθιγόρειος. Λέγεται δηλαδὴ ὅτι πᾶσα δυάς, πᾶσα ἑτερότης καὶ μεταβολή, κατ' ἀκολουθίαν πᾶσα δημιουργία, προϋποθέτει τὴν ἐνάδα, τὴν ἀειδιότητα, τὴν θεότητα· ὁ θεὸς εἶναι πρὸς τὰ ὅντα ὁ τύπος τῆς ὑπάρχεως (*forma essendi*)<sup>5</sup>, ὃμεν οὐδαμῶς συνιγέται πανθεϊκὴ ἔννοια<sup>6</sup>.

Συμβολὴν σπουδαίαν εἰς γνῶσιν τῶν θεωριῶν τοῦ Θεοδωρίχου παρέσχε τὸ ὑπὸ τοῦ *Jansen* ἐκδοθὲν ὑπόμνημα εἰς τὸν Βοήθιον,

<sup>1</sup> Πλὴν ἀλλων μνημονεύει μέρη τοῦ ἀριστοτελικοῦ Ὁργάνου, εἰς οὓς τὴν διάδοσιν βεβαίως καὶ ὁ Θεοδώροιχος συνετέλεσεν.

<sup>2</sup> Notices et extraits, 1893, σ. 52 ἐξ. Ηρβλ. τοῦ αὐτοῦ Hist. de la philos. scol. 1, 392 ἐξ.

<sup>3</sup> Τὸ ἄγιον πνεῦμα ὄντομασαν, λέγεται, οἱ φιλόσυφοι παγτοῖα ὄντοματα, οἷον Ἐφιτῆν, φυχὴν τοῦ κόσμου κ.τ.τ.

<sup>4</sup> Αὐτ. 1, 52. 53. 58. 62.

<sup>5</sup> Αὐτ. 1, 63 «At aeternum nihil aliud est quam divinitas; unitas igitur ipsa divinitas est. At divinitas singulis rebus forma essendi est; nam, sicut aliquid ex luce lucidum est, vel ex calore calidum, ita singulae res suum ex divinitate sortiuntur. Unde Deus totus et essentialiter ubique esse vere prohibetur. Unde vere dicitur: Omne quod est ideo est quia ipsum est».

<sup>6</sup> Τοιαύτη ἔξηγησις ἐστηρίχθη ἐπὶ παραναγνώσεως, καθ' ἣν ὁ *Hauréau* τὸ ἐν τῷ πρόσθεν χωρίῳ *ideo* ἀνέγνω in *Deo* (Baümker, Arch. für Gesell. d. Philos. 10, 137). Ἀλλ' ἡ ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Θεοδωρίχου παρεχομένη ἔρμηνεια τοῦ «*forma essendi*» (ἐνθ. ἀνωτ. 63 ἐξ.) ἀποκρούει διαρρήδην τὴν πανθεϊκὴν ἔκδοσην).

όπερ πιθανῶς κατάγεται ἐξ ἑκείνου<sup>1</sup>. Οἱ μοιτηνηματιστὴς θεωρεῖ κατὰ τρόπον ἀριστοτελικὸν τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος ὡς δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ἀνάγει δὲ ὅμως ὡς νεοπλατωνικὸς πάντα τὰ εἶδη εἰς ἓν, ἵτοι εἰς τὸ θεῖον εἶδος, ὥπερ εἶγαι πρὸς τὰ ὄντα *formā essendi*<sup>2</sup>.

4. *Μαθηταὶ τοῦ Θεοδωρίχου.* Μαθητὴς τοῦ Θεοδωρίχου ἦτο *Hermann* ὁ ἐκ Καρινθίας (τῆς Δαλματίας)<sup>3</sup>. Οὗτος μετέφρασε τὴν "Ἀπλωσιν ἐπιφανείας σφραγίδας τοῦ Πτολεμαῖον καὶ ἀριέρωσεν εἰς τὸν διδάσκαλον, ὃν ἐν τῷ προλόγῳ καλεῖ δεύτερον Πλάτωνα καὶ «*Latinī studii patrem*». Υπὸ τοῦ Θεοδωρίχου ἔπιος παραδομήθη, ἵνα σπουδάσῃ ἐν Ἱσπανίᾳ τὴν ἀριθμικὴν φιλολογίαν· ἀλλ' ὁ χρόνος, καὶ τὸ ὃν ἑκεῖσε μετέβη, εἶναι ἄγνωστος. Όπως ἀν ἔχει, τῷ 1141 ὁ Ηέτρος *Venerabilis* ἐνέτυχεν ἐνταῦθα αὐτῷ τε καὶ τῷ Ροβέρτῳ *Ketenensis*, ὃνς παρόργησεν εἰς μετάφρασιν τοῦ Κορανίου. Οὐ μόνον δὲ πολλὰ ἐκ τῆς ἀριθμικῆς μετέφρασεν ἀλλὰ καὶ ἴδιον ἐφιλοπόνησεν ἔργον «*De essentiis*» ἐπιγραφόμενον, ἐν ᾧ ἀκολουθεῖ καθόλου εἴπειν τοῖς διδάγμασι τῆς Σχολῆς τῆς *Chartres* καὶ ἐμφαίνει εὑρεῖαν γνῶσιν τῆς ἀριθμικῆς γνωματείας. Έτενώσκει πολλὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἀπιενίζει τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ περὶ κινήσεως καὶ τοῦ κινοῦντος ἀκινήτου (τοῦ θεοῦ).

Ωσαύτως μαθητὴς τοῦ Θεοδωρίχου ἦτο καὶ ὁ *Clarenbaldus*, ἀπὸ τοῦ 1152 πρωθιερεὺς ἐν *Arras* καὶ ὑστερον συγγραφεὺς ὑπομνήματος εἰς τὸ *De trinitate* τοῦ Βοηθίου<sup>4</sup>, ἐνίθια ἐλέγχει τὰς πλάνιας τοῦ Ἀβαιλάρδου καὶ καταπολεμεῖ τὰς γνώμας Γιλβέρτου τοῦ Ηροδετανοῦ. Διαλαμβάνων ἐκτενῶς περὶ ἐπιστήμης διασωφεῖ τὴν σχέσιν τῆς θεολογίας πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ χαρακτηρίζει ἑκείνην ὡς κυριώτατον καὶ ἐνδότατον μέρος ταύτης<sup>5</sup>. Πέξει δὲ μέγι τὴν γνεῶν δύναμιν τῆς ψυχῆς ἐποπτευούσης ἀμέσως τὸν θεὸν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων<sup>6</sup>. Ἐν τῷ ζητήματι τῶν καθόλου ἀκολουθεῖ τῷ ἑαυτοῦ δι-

<sup>1</sup> W. Jansen, *Der Kommentar des Mag. Clarenbaldus zu Boethius De Trinitate*, σ. 185 εξ.

<sup>2</sup> Αὐτ. 16, 5 εξ.

<sup>3</sup> Ὁ Hermann ἐγένετο γνωστὸς κυρίως διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ *Hascins Studies*, 43 εξ.).

<sup>4</sup> W. Jansen, *Der Kommentar des Mag. Clarenbaldus zu Boetius De trinitate zum ersten Mal lig. und untersucht*, 1926 (Breslauer Studien zu hist. Theol. τόμ. 8).

<sup>5</sup> Αὐτ. 36.

<sup>6</sup> Αὐτ. 66 «*Sola igitur intellectibilitate adiuta ad divinæ formæ*

δασκάλω καὶ παραπλησίως αὐτῷ θεωρεῖ τὸν θεὸν ὃς *formam essendi*<sup>1</sup>.

5. *Γουλιέλμος δὲ Conches* (1080—1145) ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ μνημονευθέντος Βερνάρδου καὶ κατέστη ὑστερον διδάσκαλος ἐν Παρισίοις, ὃν ὁ Ἱωάννης *Saresberiensis*<sup>2</sup> καλεῖ «εὐφυέστατον γραμματικὸν μετὰ τὸν Βερνάρδον». Πλὴν ὑπομνήματος εἰς τὸν Τίμαιον τοῦ Πλάτωνος καὶ σχολίων εἰς τὴν *Consolatio philosophiae* τοῦ Βοηθίου συνέταξε πραγματείαν «*philosophiam*» ἢ «*De philosophia mundi*» ἐπιγραφομένην καὶ εἰς ἄλλους συχνὰ προσνεμομένην<sup>3</sup>, ἔτι δὲ ἔργον ἐν διαλογικῇ μορφῇ συντεταγμένον καὶ λεγόμενον «*Drigmaticon* (= *Dramaticon*) *philosophiae*», οὗ περὶληψις εἶναι ἡ «secunda καὶ tertia Philosophia»<sup>4</sup>. Τέλος εἰς τὸν αὐτὸν ἥρινεται<sup>5</sup> ὅτι ἀνήκει ἡθικόν τι σύγχρονο (Moralis *philosophia de honesto et utili*), ὅπερ στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ Κικέρωνος (*De officiis*) καὶ τοῦ Σενέκα (*De beneficiis*). Οὗτος στοιχεῖ μὲν χροίστις τῷ Πλάτωνι ἀλλὰ πιραλαμβάνει καὶ ἀριστοτελικὰς καὶ ἀτομικὰς θεωρίας<sup>6</sup> ἀνάγον τὰ τέσσαρα στοιχεῖα εἰς ἐνώσεις διμοιογενῶν καὶ ἀπομέτρων ἀτόμων<sup>7</sup>. ἀσπάζεται δὲ ἦν ἐκ τοῦ Μακροβίου ἀρινέται θεωρίαν τῆς περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως τοῦ Ἐριτοῦ καὶ τῆς Ἀφροδίτης<sup>8</sup>. Ἰέν τῇ φυσιολογίᾳ γνωματεύει ὅτι αἱ φυγιὲς ἐδημιουργήθησαν ἐκ τοῦ μηδενὸς κατὰ θείαν βούλησιν ἀπορρίπτον δὲ τὴν προύπαρξιν αὐτῶν ταυτίζει καὶ αὐτὸς τὴν τοῦ κόσμου φυχὴν<sup>9</sup> πρὸς τὸ

cognitionem anima consurgit atque intellectibilitas solius divini generis et secundum Platонem».

<sup>1</sup> Αὐτ. 94 ἔξ.

<sup>2</sup> Metal. I, 5' 832 B.

<sup>3</sup> *Hauréau*, Not. et extr. de q. man. 5. 195.

<sup>4</sup> Μέρη τινὰ ἔξεδωκεν ὁ *Cousin* (Ouvrages. inéd. d'Abél. 669 ἔξ.

<sup>5</sup> 'Ως ἔδειξεν ὁ *Hauréau*, ἔνθ. ἀγωτ. 1, 100 ἔξ.

<sup>6</sup> Τὰς φυσιολογικὰς θεωρίας ἔμαθεν ὁ Γουλιέλμος ἐκ τῶν μεταφράσεων Κωνσταντίνου τοῦ Ἀφρικανοῦ.

<sup>7</sup> Element. Phil. P. 1., 90, 1032 D «Elementa ergo sunt *simplices* et *minimae particulae*, quibus haec quattuor constant quae videmus. Haec elementa *nunquam* videntur sed ratione divisionis intelliguntur». *Philosophia mundi* I, 21 P. L. 172, 48 D ἔξ.

<sup>8</sup> 'Ιδὲ *Duhem*, Le système du monde 3, 108 ἔξ.

<sup>9</sup> Μία, λέγει, καὶ μόνη ὑπάρχει φυχὴ πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἡ αὐτὴ ποιοῦσα τὰ ὅντα νὰ ζῶσι καὶ αἰσθάνωνται πλὴν δὲν ἔχει ἐν πᾶσι τὴν αὐτὴν δύναμιν, διότι ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἐπέχεται ὑπὸ τῆς ίδίας τοῦ σώματος φύσεως.

πρόσωπον τοῦ ἀγίου πνεύματος<sup>1</sup>. Τέλος δὲ ἐν τῷ ζητήματι τῶν καθόλου ἀποκρούει τὴν ὀνοματοκρατικὴν καὶ ἐγκρίνει τὴν πραγματοκρατικὴν θεωρίαν ἀποφανόμενος ὅτι οὐδεὶς μιάνχει καὶ ἑαυτὴν (*substantia est res per se existens*)<sup>2</sup>.

6. *Βερνάρδος Silvestris* ἢ Βερνάρδος ὁ ἐκ Tours<sup>3</sup> συνέγραψεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πλατωνικοῦ Τίμαιου (κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Χαλκιδίου) καὶ ἀλλον περὶ πλατωνισμοῦ εἰδῆσεν σύγγραμμα, ὃπερ ἐπιγράφεται «*De mundi universitate sive Megacosmico et Microcosmico*» καὶ ἀντιτίθεται εἰς τὸν φίλον αὐτοῦ Θεοδώριχον<sup>4</sup>. Τοῦτο κατὰ πρότυπον τοῦ *Satirikon* τοῦ Μαρτινοῦ Καπέλλαι τὸ μὲν ἐν μέτρῳ τὸ δὲ καταλογάδιγμαν συντεταγμένον ἔχει ἀλλιγοφοικὴν καὶ μιθικὴν χροιὰν καὶ διαγράφει σύστημα τῆς περὶ τὴν φύσιν φιλοσοφίας. Εν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, ὃπερ λέγεται Μεγάκοσμος, οἱ φύσις μεταφριτοῦσεν πρὸς τὸν νοῦν, τουτέστι τὴν θεῖαν πρόνοιαν, ἐπὶ τῇ ουγγάρῳ τῆς πρώτης ὥλης καὶ αἰτεῖται κρείττονα τοῦ κόσμου διάταξιν· ὁ δὲ νοῦς ὑπὸ τῶν δεήσεων συγκινηθεὶς ἀσμενίος κατανεύει καὶ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα διακρίνει. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῷ λεγομένῳ Μικροκόσμῳ ὁ νοῦς διαλέγεται πρὸς τὴν φύσιν, καταχάται ἐπὶ τῇ διατάξει τοῦ κόσμου καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων πλέττει τὸν ἄνθρωπον. Ὁ συγγραφεὺς φαίνεται γνωματεύων ὅτι οὐδὲν τὸν θεοῦ δημιουργηθεῖσα μορφοῦται ὑπὸ τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς, ἀπορροίσας οὖσῃ τοῦ θεοῦ νοῦ, ὅστις τὰς ἴδεις ἐν ἑαυτῷ περιέχει καὶ εἶναι δὲ Λόγος τοῦ θεοῦ πατρός, τοῦ Ἀγαθοῦ. Αἱ ἴδεαι εἶναι ἐν τῷ θεῷ νῷ διατάξει exemplares, ὡς ἀΐδιοι ἔννοιαι τῶν γενῶν καὶ εἰδῶν καὶ ἀτόμων ἐν τῷ θεῷ Λόγῳ, διαμένουσαι παρὰ πᾶσαν τῶν καὶ ἑκατονταύθι μεταβολὴν ἀμετιθλητοὶ καὶ ἀναλλοίωτοι<sup>5</sup>. Λοιπὸν ἐκ τοῦ θεοῦ νοῦ ἀπορρέουσαι οὐ τοῦ κόσμου ψυχὴ εἶναι «ἐντελέχεια» καὶ ἐμόρφωσε τὴν φύσιν. Ὁ μὲν θεῖος

<sup>1</sup> Ἐν τῇ ἐκδοχῇ μάλιστα τῆς γενέσεως τῶν ψυχῶν ἀποκλίνει τοῦ πλατωνισμοῦ καὶ ὁμολογεῖ ἑαυτὸν χριστιανόν. «*Christianus sum, non academicus*» Παρὰ Cousin, Ouvr. inéd. d'Abél. σ. 673.

<sup>2</sup> *Dragmaticon* παρὰ Prantl. 2, 129. 100.

<sup>3</sup> Ἰσως εἶναι δὲ αὐτὸς καὶ δὲ Βερνάρδος ὁ ἐκ Moélan, ἀρχιγραμματεὺς ἐν Chartres καὶ μετέπειτα ἐπίσκοπος τοῦ Quimper (1159—1167).

<sup>4</sup> Τὸ σύγγραμμα ἔξεδόθη ὑπὸ C. N. Barach καὶ Joh. Wrobel ἐν Biblioth. philosophorum mediae aetatis 1876. Πρὸλ. καὶ Cousin, Ouvrages inéd. d'Abélard. σ. 640 ἔξ.

<sup>5</sup> *De mundi univers.* παρὰ Cousin, Ouvr. inéd. d'Abél. σ. 628.—Barach 1, 2, 150 ἔξ.

νοῦς ταυτίζεται πρὸς τὸν Λόγον ἢ δὲ τοῦ κόσμου ψυχὴ (ἐντελέχεια) πρὸς τὸ μέγιον πνεῦμα, κατὰ τοιοῦτον δὲ τρόπον παράγεται ἡ τριάς.

**7. Γιλβέρτος δ' Πορρέτανος.** Ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων μαθητῶν τῆς προκειμένης Σχολῆς ἦτο δ' Gilbert de la Porrée (Gilbertus Portretanus). Γεννηθεὶς τῷ 1076 ἐν Poitiers ὑπῆρξε μαθητὴς Βερνάρδου τοῦ ἐκ Chartres καὶ ἀλλογ, μετερχόντος δ' ἔδιδαξεν ἐν Chartres καὶ Παρισίοις καὶ τέλος ἐγένετο ἐπίσκοπος Poitiers, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1154. Πλὴν τοῦ ὑπομνήματος εἰς τὰ θεολογικὰ ἔργα τοῦ Βοηθίου<sup>1</sup> συνέγραψε βιβλίον περὶ τῶν ἐξ τελευταίων κατηγοριῶν τοῦ Ἀριστοτέλους (*De sex principiis*)<sup>2</sup>. Καὶ εἶναι μὲν τὰ ἔργα τοῦ Γιλβέρτου ἐν μέρει σκοτεινὰ ἀλλὰ μαρτυρῶσι φιλοσοφικὴν διανόησιν καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐρευνῶν. Ἐν τῷ ζητήματι τῶν καθόλου ὁ φιλόσοφος οὗτος εἶναι ἐχθρὸς τῆς ἀκριβεῖας πραγματοκρατικῆς θεωρίας. Λί γατόλοι, λέγει, ἔγγοιαι δὲν εἶναι αὐθιτικετα τοῦ νοῦ δημιουργήματα ἀλλ' ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ ἐν τοῖς οὖτι σύμφυτα εἴδη (*formae nativae*), αἵτινα εἶναι ἀπεικάσματα τῶν ἐν τῷ θεῷ ιδεῶν<sup>3</sup>. Τὰ καθόλου προέρχονται ἐκ τῶν καὶ<sup>4</sup> ἐκαστον δι' ἀφαιρέσεως τοῦ νοῦ, ὅστις οὕτω γινώσκει τὴν φύσιν καὶ τὰς ιδιότητας τῶν αἰσθητῶν<sup>5</sup>. Τὰ καὶ<sup>6</sup> ἐκαστον ἀρά νοοῦνται διὰ τῆς γενικῆς ἐννοίας ὡς ἐν οὐχὶ διότι ἔχουσι πάντα μίαν καὶ τὴν αἵτην μερικὴν φύσιν ἀλλὰ μόνον διότι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὅμοιότητος αὐτῶν συνάπτονται πρὸς ἄλληλα διὰ τοῦ νοῦ<sup>6</sup>. Τὰ μερικὰ

<sup>1</sup> Παρὰ *Migne*, P. L., 64, 1255 ἐξ.

<sup>2</sup> Ἡ πραγματεία αὕτη, ἀποτελοῦσσα ἀπόκτειναν συμπληρώσεως τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐσχολιάσθη ὑπὸ Ἀλβέρτου τοῦ μεγάλου καὶ μνημονεύεται ὑπὸ Θωμᾶ τοῦ Ἀκυνάτου εἰσῆχθη κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων καὶ ἐσπουδάζετο μέχρι τοῦ τέλους τοῦ μέσου αἰῶνος.

<sup>3</sup> In Boeth. de trinit. P. L. 64, 1267, «Non ideae sed idearum εἰκόνες i. e. imagines».

<sup>4</sup> Joh. Saresb. Metalog. 2, 17· 875 A. «Universitatem formis nativis attribuit, et in earum conformitate laborat; est autem *forma nativa* originalis *exemplum* et quae non in mente Dei consistit sed rebus creatis inhaeret. Haec graeco eloquio dicitur εἶδος, *habens se ad ideam ut exemplum ad exemplar*; sensibilis quidem in re sensibili sed mente concipitur insensibilis; singularis quoque in singulis sed in omnibus universalis».

<sup>5</sup> «Ο νοῦς συλλέγει (colligit) τὸ καθόλου ἀποβλέπων εἰς τὴν οὐσίαν τῶν καὶ<sup>7</sup> ἐκαστον καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ὑπόστασιν, ἦτοι εἰς ἐκεῖνο ὅπερ ἔστι (est) καὶ

εἶναι καθ' ἑαυτὰ πολλὰ καὶ διὰ τοῦτο ἔχουσι διάφορα συμβεβηκότα, οὐχὶ δὲ ἐπειδὴ ἔχουσι συμβεβηκότα εἶναι πολλά<sup>1</sup>.

‘Η ἀναλλοίωτος τοῦ καθ' ἑκαστού φύσις, ἢτοι ἔκεινο δι<sup>2</sup> οὗ ἑκαστον εἶναι ὅ,τι εἶναι, λέγεται οὐσία (subsistētia, id quo est): τὸ δὲ διὰ τῆς οὐσίας ἡ οὐσιώσεως ὑφιστάμενον μερικὸν καὶ ἀτομικὸν ὄνομάζεται ὑπόστασις (substantia id quod est) ἢ καὶ πρόσωπον ἐφ' ὅσον εἶναι ἔλλογον<sup>3</sup>. Ἐπὶ τῶν θεμελιωδῶν τούτων ἐννοιῶν ἐρεῖται ἡ διάκρισις εἰδούς καὶ μίλης. Εἴδος μὲν εἶναι τὸ ἐξ οὗ ἔργονται ἡ ίδια ἑκάστου ὑπαρξίας, μίλη δὲ ἡ τοῦ εἰδούς βάσις<sup>4</sup>, τ. ἔ. τὸ ὑποκείμενον τῆς γενέσεως καὶ φύσις<sup>5</sup>. Ἀπόλυτον καὶ ἀρχέγονον εἶδος, καθηρόν καὶ ἀμοιρανό μίλης, εἶναι ὁ θεός, εἰς ὃν ὁ πάσις μίλης καὶ κινήσεως ἔνον δὲν δύναται κατ' ἄλληθειαν (ἄλλα μόνον κατ' ἀνιλογίαν) νὰ ἐμφαρμοσθῶσιν αἱ ἀριστοτελικαὶ κατηγορίαι<sup>6</sup>. (Ο) θεὸς εἶναι τὸ ἀρχικὸν καὶ ὅντως ὅν, πᾶν δὲ ἄλλο ὑπάρχει ὡς μετέχον ἔκεινον· μακάριος εἶναι τὸ καθ' ἑαυτὸν καὶ δι<sup>7</sup> ἑαυτὸν ἀγαθόν, πᾶν δὲ ἄλλο ἀγαθὸν εἶναι τοιοῦτο μόνον διὰ τοῦ θεοῦ<sup>8</sup>. Καὶ διμος δὲν ἐμπίνει ὁ φιλόσοπος ἐν ᾧ προσφυῶς ἔθετο ἀρχῇ ἄλλα μεταβιβάζον εἰς τὸν θεὸν τὰς οὐκείας τῶν φυσικῶν ὅντων ἐννοίας ἐκτρέπεται εἰς τὴν δοξασίαν ὅτι ἡ θεία οὐσία καθ' ἑαυτὴν εἶναι πραγματικῶς διάφορος τῶν τριῶν προσώπων. ‘Οπως δηλαδὴ ἑκαστον εἶναι ὅ,τι εἶναι διὰ τοῦ οὐκείου εἰδούς χωρὶς νὰ εἶναι αὐτὸν τὸ εἶδος, οὕτω καὶ ὁ θεὸς εἶναι τοιοῦτος διὰ τῆς θείας οὐσίας (essentia divina), ἥτις δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ θεός. Καὶ η μὲν θεία οὐσία εἶναι μία τὸ δὲ δι<sup>9</sup> αὐτῆς ὅν (essens) δὲν εἶναι ἐν ἄλλᾳ τοίᾳ, ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἀγιον πνεῦμα. Ἀλλ' οὕτως εἰσίγεται πραγματικὴ διάκρισις τῆς θείας οὐσίας καὶ τῶν τριῶν προσώπων καὶ ἡ τριάς εὑρούνται εἰς τετράδα<sup>10</sup>.

οὐχὶ ὅπερ ὑφίσταται (substāt). In libr. Boeth. de trinit. ἐνθ. ἀνωτ. 1263, 1266 ἐξ. 1389.

<sup>1</sup> Αὔτ. 1264.

<sup>2</sup> ‘Υπάρχουσι γενικαὶ καὶ μερικαὶ καὶ ἀτομικαὶ οὐσίαι ἀλλ' αἱ τελειταῖαι μόνον ἐν τοῖς καθ' ἑκαστον. ‘Ἐνθ. ἀνωτ. 1267. 1375 ἐξ. 1393 ἐξ.

<sup>3</sup> Τὰ εἰδη δὲν χωρίζονται ἀπὸ τῆς μίλης ἀλλ' αἱ πρότυποι ἔκεινων ιδέαι αἱ ἐν τῷ θεῷ ὑπάρχουσαι εἶναι δύοι. Αὔτ. 1266.

<sup>4</sup> Αὔτ. de buab. nat. 1367.

<sup>5</sup> Αὔτ. de trinit. 1268. 1282.

<sup>6</sup> Αὔτ. 1267.

<sup>7</sup> Τὴν τοιαύτην διδάσκαλίαν κατεπολέμησεν ὁ ἀγιος Βερνάρδος καὶ ἀπέ-

Ο Γιλβέρτος έσχεν εύρον κύκλον μαθητῶν, εἰς δὲ ἀνήκει ἡ ἐν κώδικι τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ παρεχομένη ὑπεράσπισις τοῦ ὑπομνήματος τοῦ φιλοσόφου εἰς τὸ *De trinitate* τοῦ Βοηθίου<sup>1</sup>. Ἐκ τῶν μαθητῶν ἐκείνου ἦτο καὶ ὁ περιώνυμος ἴστορικὸς *"Othar"* ὁ ἐκ Freising (1115—1158), δοῦ τὸ ἔργον «*Chronicon sive Historia de duabus civitatibus*» ἐπιχροφόμενον εἶναι συντεταγμένον κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ «*De civitate Dei*» τοῦ Αὐγουστίνου καὶ ἀποτελεῖ σπουδαιότατον ἐπίτευγμα τῆς ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι γενομένης φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας.<sup>2</sup> Ο φιλόσοφος ἴστορικὸς θεωρεῖ τὴν φιλοσοφίαν ὡς τὸ κυριώτατον στοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἶναι σημειώσεως ἀξιον δια τοῦ προτοτος ἦτορ ἐκ τῶν πρώτων εἰσῆγαγε τὴν νέαν Λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους (τὰ δύο Ἀναλυτικά, τὰ τοπικὰ καὶ τοὺς σοφιστικοὺς ἔλεγχον) εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ προεβίβασε τὴν σπουδὴν τοῦ Σταγιρίτου ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Freising. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἔτερον σύγγραμμα αὐτοῦ τὸ ἐπιχροφόμενον «*Gesta Friderici Imperatoris*»<sup>3</sup> εἶναι οὐχ ἦπτον ἀξιόλογον ἄλλως τε καὶ διότι παρέχει πολλὰς εἰδήσεις περὶ τῶν συγχρόνων φιλοσόφων καὶ θεολόγων καὶ μάλιστα περὶ Γιλβέρτου τοῦ Πορρετανοῦ. Αἱ φιλοσοφικαὶ τοῦ ἀνδρὸς θεωρίαι ἐμφαίνουσι τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βοηθίου καὶ τοῦ ὑπομνηματιστοῦ αὐτοῦ Γιλβέρτου.

Μαθητὴς τοῦ Γιλβέρτου εἶναι καὶ ὁ συγχραφεὺς τοῦ «*Liber de vera philosophia*», ὃπερ ἐφιλοπονήθη μεταξὺ τοῦ ἔτους 1180 καὶ 1190<sup>4</sup>. Ωσαύτως ἐκείνου ὑπέστη λογισμὸν τὴν ἐπίδρασιν ὁ *Rudolfus Ardens* ἐν τῷ *Speculum universale*<sup>5</sup>, ὃπερ παρέχει περιεκτικὸν ἥθικῆς σύστημα ἡντλημένον ἐκ παλαιοτέρων (Κικέρωνος, Σενέκα, Βοηθίου) καὶ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας.

Τοῦ Γιλβέρτου θεομὸς θιασότης καὶ ὑπέρμιχος φαίνεται ὅν καὶ

ζητεῖται ἡ ἐν Παρισίοις (τῷ 1147) καὶ ἡ ἐν Ρήμοις σύνοδος (τῷ 1148). Διὸ καὶ ἡγαγκάσθη ὁ Γιλβέρτος νὰ ἀποτέλῃ αὐτήν.

<sup>1</sup> Grabmann, Die Gesch. der schol. Meth. 1, 432 Ἑ.

<sup>2</sup> Τὰ ἔργα τοῦ "Οθωνος ἔξεδωκεν ὁ R. Wilms. (Monum. Germaniae hist. 20, 83 Ἑ.) Τὰ *Gesta* ἔξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Simson τῷ 1912 (ἐν Script. rerum Germanicarum).

<sup>3</sup> P. Fournier, Un adversaire inconnu de S. Bernard et de Pierre Lombard. Bibliothèque de l'école des Chartres, τόμ. 47, σ. 394 Ἑ. πβλ. τοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν πραγματείαν «Études sur Jochim de Flore et ses doctrines. 1909.

<sup>4</sup> Grabmann 1, 246 Ἑ.

δ ἀγνωστος συγγραφεὺς βιβλίοι ἐπιγραφομένου «De diversitate naturae et personae proprietatumque personalium non tam Latino-rum quam ex Græcorum auctoritatibus extractus»<sup>1</sup>. Οὗτος μετασχὼν πρεσβείας πεμφθεὶσης (τῷ 1179) ὑπὸ τοῦ Φρ. Βαρβαρόσσα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐποιήσατο ἐκεῖ συμβολὴν καιμένην τοῦ Βασιλείου καὶ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἐν ἀγαροῷ πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Παλβέρτου ἐγερθέντα ζητήματα.

8. Ἰωάννης δ Σαρισβεριώτης (Jo. de Salisbury. Jo Saresberiensis) ἔγεννήθη μὲν ἐν Sarum τῆς Ἀγγλίας περὶ τὸ 1110—1120 ἐσπούδασε δὲ ἐν Γαλλίᾳ (1136—1148). Ἐνταῦθι διδασκάλους ἔσχε τοὺς περιφρανεστάτους τῶν χρόνων ἐκείνων ἄνδρας<sup>2</sup> καὶ συνεδύσατε τὴν τῶν δοκίμων συγγραφέων σπουδὴν πρὸς τὴν λογικὴν καὶ θεολογικὴν μόρφωσιν. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀγγλίαν ἔσχε μεγάλην δοκιμήν ἐγένετο φίλος καὶ γραμματεὺς Θεοβάλδου, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κανταπρίας, καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Θωμᾶ Βενέτου, οἵμιθούλος Εἰνγρίου τοῦ τρίτου καὶ Ἀδριανοῦ τοῦ τετάρτου<sup>3</sup> τέλος δὲ κατέστη (τῷ 1176) ἐπίσκοπος Chartres, ὅπερ ἀξιωμα διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου (1180). Πλὴν ἀλλων τινῶν<sup>4</sup> συνέγραψε διδακτικὸν ποίημα, ὅπερ ἐγράφεται *Noutheticus* (*Eutheticus* [=Nutheticus] sive de dogmate philosophorum) καὶ παρέχει κατὰ τρόπον κριτικὸν ἴστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ὅωμαϊκῆς φιλοσοφίας<sup>5</sup>. Κυριώτατα δ' αὗτοῦ ἔργου εἶναι δύο, ἢτοι *Policraticus* sive de nugis curialium et vestigiis philosophorum<sup>6</sup>, ἐν ᾧ περὶ δ τῆς Λύλης βίος εἰκονίζεται καὶ μνημονεύεται<sup>7</sup>, καὶ *Metalogicus*, ἐν ᾧ ἡ τῆς Λογικῆς ἀξία καὶ ὀμφάλια<sup>8</sup> ἐξιστεῖται

<sup>1</sup> Τὸν πρόλογον βλέπει τις παρὰ *Haskins* (Studies 210).

<sup>2</sup> Ἐμφρόθη ἐν Chartres καὶ Παρισίους ἔχων διδασκάλους τὸν Ἀββάλαρδον, Γουλιέλμιον τὸν ἐκ Conches, Γουλιέλμιον τὸν Πορροετανόν, R. Pulleyν καὶ ἄλλους.

<sup>3</sup> Υπὸ τοῦ Ἰωάννου ἐγράφησαν *Epistolarē*, *Historia pontificalis* καὶ βιογραφίαι.

<sup>4</sup> Ἐξεδόθη ὑπὸ Chr. Petersen, 1843.

<sup>5</sup> Ἐκδ. Clem. J. Webb, 1909, 2 τόμ.

<sup>6</sup> Τὸ ἔργον τοῦτο παρέχει τὴν πρώτην ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι σπουδαίων θεωρίαν περὶ πολιτείας καὶ ἐπέδρασεν ἐπ' ἄλλους τε καὶ Θωμᾶν τὸν Ἀκρινάτην.

<sup>7</sup> Υπεριμαχῶν ὁ Ἰωάννης τῆς λογικῆς δὲν παραλείπει νὰ φέξῃ τὴν παρὰ τοῖς τότε «νέοις διαλεκτικοῖς» κακὴν αὐτῆς χρῆσιν. Μέμρεται τούτους ὅτι πε-

καὶ προασπίζεται<sup>1</sup>. Θεμελιῶν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ὁ Ἀγγλος φιλόσοφος χωρεῖ μετ' ἄκρας περισκέψεως· θέλει νὰ βασανίζῃ πάντα, πρὸν δμολογήσῃ αὐτὰ ἀληθῆ, καὶ ἐπικαλεῖται τοὺς σκεπτικοὺς τῆς ἀρχαιόνητος<sup>2</sup>, ὅπερ ποιεῖ οὐχὶ ἵνα τραπῇ εἰς τὴν ἀμφιβολίαν ἀλλ᾽ ἵνα προέλθῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν ἀσφαλέστερον. Ἐν ἀγόνοις, λέγει, προβλήμασι δὲν πρέπει ὑπεράγαν νὰ ἔνδιατο ἴθωμεν, ἵνα μὴ σπουδαιοτέρων πραγμάτων ἐπιλανθανόμεθα, ὃς ἐποίησαν ἐπὶ παραδείγματος οἱ διαλεκτικοὶ περὶ τὴν θεωρίαν τῶν καθόλου ἀσχολούμενοι καὶ ἄλλοι ἄλλας γνώμας ἀποφατιγόμενοι<sup>3</sup>. Πλὴν δμως δὲν παραλείπει νὰ ἀσχοληθῇ διεξοδικῶς περὶ τὸ πολυθρόνητον τοῦτο ζήτημα<sup>4</sup> καὶ τὴν ἴδιαν αὐτοῦ νὰ εἴπῃ γνώμην μὴ ἀποκλίνων κατ<sup>5</sup> οὐσίαν τοῦ Βοηθίου καὶ τοῦ Γιλβέρτου. Τὰ καθόλου δηλαδὴ δὲν ὑπάρχουσι καθ<sup>6</sup> ἕατά ἐκτὸς τῶν μερικῶν ἀλλ᾽ εἶναι ἐν αὐτοῖς ὃς εἴδη, ἀτινα δὲν δι<sup>7</sup> ἀφαιρέσεως λαμβάνει τῆς εἰκόνας. Αὗται εἶναι μὲν ὑποκειμενικὰ (τοῦ νοῦ) πλάσματα (*figmenta*) ἀλλ᾽ ἔχουσιν ἀντικειμενικὴν σημασίαν, διότε ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὴν δμοιότητα τῶν ὅντων<sup>8</sup>. Τὰ δὲ πρότυπα τῶν εἰδῶν ὑπάρχουσιν ἀείδια ἐν τῷ θείῳ λόγῳ καὶ συνιστᾶσι τὸν κόσμον τῶν ἴδεων, καθ<sup>9</sup> δι<sup>10</sup> δι<sup>11</sup> αἰσθητὸς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐγένετο<sup>12</sup>. Ἐν συνόλῳ δμως θεωρεῖ δι<sup>13</sup> φιλόσοφος τὸ διντολογικὸν ζήτημα ὃς ἀμφιβολον καὶ τοιοῦτο, περὶ δὲν πρέπει νὰ κατατρέψωμεν τὸν δλον βίον ἀμελοῦντες ἐτέρων σπουδαιοτέρων ἐφευνῶν<sup>14</sup>. Ιδίᾳ δ<sup>15</sup> ἔξαιρεται, καθ<sup>16</sup> ἔργονθη, ἡ Λογικὴ τῆς ἀναγκαίας προσπόθεσις καὶ ἀφρικτὸν δργανον πάσης φιλοσοφικῆς μεθήσεως καὶ ἐπιστήμης<sup>17</sup>.

φιορίζονται ἐν τῇ διαλεκτικῇ, παρορθοῦ τῶν Πατέρων τὴν αὐθεντίαν καὶ ἐκτρέπονται εἰς παρατόλμους ἰσχυρισμούς. Διὸ καὶ ἀποκλίνουσι, λέγει, τῶν παλαιῶν φιλοσόφων καὶ περιπλέκουσιν εἰς δεινὰς πλάνας, Metal. 1.

<sup>1</sup> Ἀπαντα τὰ ἔργα τοῦ Ἰωάννου ἐξεδόθησαν ὑπὸ J. A. Giles ἐν 5 τόμοις τῷ 1848. Παρὰ Migne P. L., 199.

<sup>2</sup> Polier. 7, 1—6.

<sup>3</sup> Ὁ Ἰωάννης μνημονεύει δικτὸν διαφόρους γνώμας περὶ τῶν καθόλου, Metalog. 2, 17.

<sup>4</sup> Polier. 7, 12.

<sup>5</sup> Λύτ. 2, 20, 3, 3 «*I*ta vero, quae intelliguntur a singularibus abstracta...animi figmenta sunt...quae ex conformitate singularium intellectu uno cassō conceipiuntur».

<sup>6</sup> Metal. 2, 20. Polier. 2, 18.

<sup>7</sup> Metal. 2, 20, 3, 8. Polier. 4, 3.

<sup>8</sup> Metal. 2, 3. Τιμῶν ἐνταῦθα δ Ἰωάννης κατ<sup>18</sup> ἔξοχὴν τὸν Ἀριστοτέλη

‘Η περὶ τῶν καθόλου ζήτησις ἄγει εἰς τὴν ἔξέτασιν τῶν δεξιοτήτων καὶ ψυχικῶν δυνάμεων. Ἐνταῦθα ἀναγνωρίζονται αἱ αἰσθήσεις ὡς βάσεις τῶν ἐπιστημῶν, διότι ἐκ τῆς αἰσθήσεως γίνεται ἡ μνήμη ἐκ δὲ τῆς μνήμης πολλῶν ἡ ἐμπειρία ἐκ δὲ τῶν ἐμπειριῶν ἡ γνῶσις<sup>1</sup>. Ἡ αἰσθήσις εἶναι διέγερσις τῆς ψυχῆς συνάπτουσα πρὸς τὰ αἰσθητά, ἐνῷ δὲ λόγος καὶ ὁ νοῦς προΐσται τὴν ἐνδόμυχον τῶν πραγμάτων οὐσίαν<sup>2</sup>. Κατὰ τοιοῦτον τρόπον τιμᾶται συμφώνιας τῇ ἀριστοτελικῇ διδασκαλίᾳ ἢ τε ἐπαγωγικῇ καὶ ἢ πραγματικῇ μέθοδῳ, ἢ τε ἐμπειρίᾳ καὶ ἢ νόησις, ἢν μέθοδον καὶ δὲ Θωμᾶς μετὰ ἧνα αἰῶνα ἐκανέλαβεν. Ἀκριβέστερον δικαίως δὲν ἀγαπτύπονται αἱ δεξιότητες καὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς<sup>3</sup> ἀλλ’ ἀπλῶς λέγεται ὅτι λεπτομερῆς αὐτῶν αποιδὴ ἔχει χρεῖαν πολλῶν τόμων<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> Εγ. ἀντιθέσει πρὸς τὰς σχολαίας καὶ ἀκαδημίας ἀκατεῖ δὲ Ιωάννης ἐντονωτέραν τῆς φιλοσοφίας τάπιν πρὸς τὴν ἡθικήν. Ἡ φιλοσοφία διφεύλει νὰ δρμάται ἀπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἀληθείαν, ἀπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν θεόν, καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἀγάπην ταύτην ὡς σκοπόν. Ὁπως δὲ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἐπιζητοῦσι τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ, οὗτοι καὶ πᾶσα φιλοσοφικὴ γνῶσις πρέπει νὰ ἀποβλέψῃ εἰς ἐπίρρωσιν τῆς πρὸς τὸν θεόν ἀγάπης καὶ διὰ ταύτης εἰς πρωτιγιαγήν τῆς ἀρετῆς. Ὅτι δὲν μὴ ὑπηρετῇ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐν ταῖς φιλοσοφίαις θεωρεῖται, εἶναι κενὸς λόγος καὶ μάταιος μῆνις<sup>5</sup>. Λιότι ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀξία ἔγκειται ἐν τῇ γνώσει τοῦ θεοῦ καὶ τῇ διὰ τῆς θείας χάριτος ἐπιτυγχανομένῃ ἔγόσει πρὸς αὐτὸν ὡς τὴν πρώτην πηγὴν τῆς ἀληθείας καὶ ἀγάπης. Ἡ δὲ ἀρετή, ἣς οὐσία εἶναι ἡ τοῦ μέτρου τήρησις, προσγίνεται δι’ ἀδιαλείπτου ἀγῶνος, εἰς οὖν τὴν διεξαγωγὴν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ θεία χάρις<sup>6</sup>. Ἐν τῇ ἡθικῇ διαλαμβάνεται δὲ φιλόσοφος περὶ τῆς προνοίας καὶ θείας προοράσεως, ἢν πειρᾶται νὰ συμβιβάσῃ πρὸς τὴν ἀν-

θεωρεῖ ὡς τὸν μέγιστον τῶν φιλοσόφων ἀναλύει δὲ τὰ λογικὰ αὐτοῦ συγγράμματα καὶ μάλιστα τὰ τοπικά, δι’ ὃν προσδοκᾷ τὴν πρωτιγιαγήν τῆς διαλεκτικῆς καὶ πάσης που ἐπιστήμης (ἀντ. 3, 7, 3, 5).

<sup>1</sup> Metal. 4, 8. 4, 20. «Ars sive scientia originem trahit a sensu».

<sup>2</sup> Αντ. 4, 15 καὶ 16. «Ratio transcendit omnem sensum et iudicium suum, etiam in corporalibus et spiritualibus rebus immixxit».

<sup>3</sup> Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀπλὴ καὶ ἀθάνατος. Αντ. 4, 20.

<sup>4</sup> Ἔγθ. ἀνωτ.

<sup>5</sup> Policr. 7, 11. Metal. 1, proł.

<sup>6</sup> Policr. 2, 20.

θρωπίνηγ *έλευθερίαν*<sup>1</sup>. Προαγματεύεται δὲ διεξοδικῶς καὶ περὶ πολιτείας ἀκολουθῶν θεωρίας παλαιοτέρων<sup>2</sup>. Παραπλησίως τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι, λέγει, καὶ ἡ πολιτεία μέγας ὁργανισμὸς ὑπὸ τῆς θείας χάριτος ἐμψυχούμενος καὶ κατὰ νοῦν καὶ δικαιοσύνην διεπόμενος<sup>3</sup>. Τὰ τοιαῦτα περὶ πολιτείας φιλοσοφήματα ἐπέδρασαν ἐπὶ τὰς πολιτικὰς θεωρίας τῶν μετέπειτα χρόνων.

Ίδιαν Σχολὴν δὲ Ιωάννης δὲν συνεκρότησεν ἀλλ᾽ ἔχει ἐν τῇ ἴστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ἕκανεν ἀξίαν διὰ τὴν εὐρεῖαν γνῶσιν τῆς τε θύρωντεν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας καὶ τὴν πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν συναρμογὴν θαυμαστῆς τοῦ πνεύματος Μελιθερίας ἔτι δὲ διότι παρέχει εἰκόνα τῶν ζητημάτων, ἀτινα ἡ σύγχρονες τῆς τότε διαλεκτικῆς ἥρχειρεν.

**9. Ἀλανδς δὲ ἐκ Λιλῆς** (Alanus ab Insulis, Ryssel, Allain de Lille). Οὗτος καταγόμενος ἐκ τῆς ἐν Φλάνδρᾳ Λιλῆς (Ryssel, ab insulis) ἐγεννήθη τῷ 1128, ἔσχε διδάσκαλον τὸν ἄγιον Βεργίνιον καὶ ἐγένετο εὐδοκιμότατος ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὸν λογίοις, διὸ καὶ ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν τοῦ «doctor universalis». Κατέστη ἐπίσκοπος Λιχεττε καὶ ἐτελεύτησε τῷ 1202. Ηλίγην τινῶν ποιημάτων εἰς τὴν πρακτικὴν καὶ βιβλικὴν θεολογίαν ἀναφερομένουν<sup>4</sup> συνέχουσε ἀπολογητικὸν ἔργον *De fide catholica contra haereticos* ἐπιγραφόμενον<sup>5</sup>, ἐν ᾧ ἐπὶ τῇ βάσει αὐθεντιῶν (τῆς Γραφῆς καὶ τῶν Πατέρων) προσπίζονται αἱ οὐσιῶδεις διδασκαλίαι τῆς ἐκκλησίας κατὰ τῶν προσβολῶν τῶν ἀπίστων. <sup>6</sup> Ετι δὲ ἰσχυρότερον ἔξαιρεται ἡ δύναμις τῶν λογικῶν μεθόδων καὶ ζητεῖται ἡ εἰς τὴν θεολογίαν ἐφαρμογὴ κανόνων καὶ ἀξιωμάτων ἐν τῷ συγγράμματι «Regulae» ἢ «Maximae theolo-

<sup>1</sup> Ἐγθ. ἀγωτ.

<sup>2</sup> Τὰς περὶ πολιτείας γνώμας, ἐν αἷς ἀκολουθεῖ μάλιστα τῷ Κικέρωνι καὶ φευδοπλούσιοχείῳ συγγραφῇ, καταγράφει ἐν τῷ Πολιτικατικῷ αὐτοῦ.

<sup>3</sup> Τοῦ ὁργανισμοῦ τούτου «ψυχὴ» μὲν εἶναι τὸ ιερατεῖον, κεφαλὴ δὲ ὁ θεὸς καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἥγειρόν, καρδία δὲ ἡ βουλή, ὀρθαλμοί δὲ καὶ δύτα καὶ γλῶσσα οἱ ὑπάλληλοι, χεῖρες δὲ οἱ στρατιῶται, πόδες δὲ οἱ γεωργοί».

<sup>4</sup> Τοιαῦτα εἶναι ἡ *Ars praedicandi*, ὀδηγὸς εἰς ἀσκησιν τοῦ κηρύγματος, *Sermones, Distinctiones dictiorum theologiarum*, ἢτοι λεξιῶν βιβλικῶν ἐκφράσεων, *Poenitentiarius*.

<sup>5</sup> Σύγκειται ἐκ τεσσάρων βιβλίων, δν τὰ δύο τελευταῖα ἔξεδωκεν ὁ *De Wisch* ἐν τῇ *Bibliotheca scriptorum sacri ordinis Cisterciensis*, 1656.

gicae<sup>1</sup>. Τὸ περιώνυμον ποίημα «Anticlaudianus» εἶναι ἐγκυρωπα-  
δεῖα τῆς τότε ἐπιστήμης, τῆς τε θύμαθεν καὶ τῆς ἀναληπτικῆς, καὶ  
ὑπομιμήσκει πλὴν ἄλλων τὴν τάσιν τοῦ Κλαυδιανοῦ Ρουφένου<sup>2</sup>. Τέ-  
λος δὲ ἡ πραγματεία *De planetu naturae* συνετάχθη κατὰ πρότιπτον  
τῶν ἔργων τοῦ Βοηθίου καὶ Μαρτιανοῦ Καπέλλα<sup>3</sup>.

Οὐδὲν μέτοφοι γενετικήν τὸν θεόν μερόστιτον εἰς τὴν αἰσθησιν καὶ  
τὴν νόησιν<sup>4</sup> μόνον ὄτελος γινώσκομεν αὐτὸν καὶ δὴ ὃς ὑπερτάτην  
αἴτιαν καὶ πρωτηκόνδικην τῆς κινήσεως. Ἀκολουθῶν δὲ ὁ φιλόσοφος τῷ  
Θεοδωρίχῳ παραδέχεται τὸν θεόν ὃς μονάδα (*monas*) καὶ ἕναδα (*unitas*)  
καὶ πειρᾶται γάρ ἀποδεῖξαι τὴν τριμορφότητα διὰ τῆς μεταγενεσίου  
θεωρίας<sup>5</sup>. Οσαύτως ὑποστὰς τὴν ἐκεῖδρασιν τοῦ Βοηθίου ἀποδέχεται  
τὰς ἀριστοτελικὰς ἀρχάς, εἶδος καὶ ὅλην, αὐτούν καὶ αμφιβεβήκότα καὶ  
τὴν περὶ γενέσεως θεωρίαν. Άλλα καὶ περὶ τὴν κοσμολογίαν ἴσχο-  
ληθη καὶ τὴν ψυχολογίαν. Ή πρώτη ὅλη δὲν εἶναι κατ' αὐτὸν ἀδιά-  
ριστόν τι καὶ δυνάμει ὅν ἄλλὰ χάος (*chaos antíquum*). Μετιξὲν δὲ  
τοῦ δημιουργοῦ καὶ τῶν καθ' ἑκαστον τίθεται ἐν τῷ μέσῳ ἢ φύσις,  
θεραπαινὶς τοῦ Θεοῦ (*Dei auctoris vicaria*), τοιτέρη ψυχή τις τοῦ  
κόσμου τὸ σύμπαν διέπουσα<sup>6</sup>. Η τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ εἶναι ἀπόμα-  
τος καὶ ἀθάνατος, τὸ δὲ πνεῦμα αὐτοῦ διακρίνεται εἰς τοιχὸν καὶ

<sup>1</sup> Ἐνταῦθα ἐφαρμόζεται κατὰ μίμησιν τοῦ Βοηθίου (*Liber de hebdo-  
madiis*) ἢ παραγωγικὴ μέθοδος, καθ' ᾧ οἱ ἐπόμενοι κανόνες συγάγονται ἐκ  
τῶν προηγουμένων. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς γεωμετρίας τοῦ Εὐκλείδου προ-  
τάσσονται δρισμοὶ καὶ ἀξιώματα, ἐξ ὧν προκύπτουσι θεορήματα. Οὕτοι πειρᾶται  
ὁ Ἀλανὸς γάρ καθορίσῃ τὰ ἀξιώματα τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐξ αὐτῶν  
παραγάγῃ σύστημα τῆς ὅλης πίστεως περιληπτικόν. Πρόκειται δηλαδὴ ἡμῖν  
θεολογία *more geometrico demonstrata*, ὑπομιμήσασι τὴν κατὰ παρα-  
λησίαν μέθοδον συνταχθεῖσαν ὑστερού Ηθικὴν τοῦ Σπιγόνα.

<sup>2</sup> Οὐδὲν καὶ τὸ ὄνομα *Anticlaudianus* ἢ *Antirufinus*. Η πρόθεσις ἀρτι  
ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ σημαίνει οὐχὶ ἀντίθεσιν ἀλλὰ ἀπομίμησιν.

<sup>3</sup> Τὸ ἔργα τοῦ Ἀλανοῦ ἐξέδωκεν ὁ μνημονευθεῖς *De Wisch*, 1654. Τὸ δὲ  
*Anticlaudianus* καὶ τὸ *De planetu naturae* ἐξέδωκε καὶ ὁ *Th. Wright*  
(*Rer. Brit. script. medii aevi*, 2, 268 Ἑξ.). Περὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως  
ἰδε *B. Hauréau*, *Mémoire sur la vie et quelques œuvres d'Alain de Lille*  
(*Mém. de l'Acad. des inscr.* 32, 1 Ἑξ.)· τοῦ αὐτοῦ *Notices et extraits* τομ.  
1 Ἑξ.—*Cl. Baumker*, *Handschr. zu den Werken des Alanus*, 1894.—  
*M. Grabmann*, *Die Gesch. d. schol. Methoden* 2, 452 Ἑξ.

<sup>4</sup> Ισχυρίζεται μετὰ τοῦ Ἀβαιλάρδου ὅτι καὶ οἱ φιλόσοφοι ἐγένοντο  
τὴν θείαν τριάδα, ἐπικαλεῖται δὲ πρὸς τοῦτο ἄλλους τε καὶ Ἐρμῆν τὸν τρι-  
μέγιστον. *Contr. Haeret.* 3, 3 καὶ 4.

<sup>5</sup> *Baumgartner*, *Die Philos. des Alanus ab Insulis*, σ. 77 Ἑξ.

φυσικόν, δέ τελευταῖον ἔχει δέ ἀνθρωπος κοινὸν τοῖς ζῷοις, λεπτότερον τοῦ μέρος καὶ τοῦ φωτός, αἵτιον τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς φαντασίας, σωματικὸν καὶ θνητόν. Τὸ νοερὸν πνεῦμα εἶναι ἡ κυρίως ψυχή, ἥτις - συνάπτεται πρὸς τὸ σῶμα διὰ τοῦ φυσικοῦ πνεύματος<sup>1</sup>.

Παρὰ τῷ φιλοσόφῳ τούτῳ συνάπτονται καὶ συμφύρονται ἔννοιαι πλατωνικαὶ καὶ ἀριστοτελικαὶ καὶ πυθαγορικαί. Πάντως εἶναι δέ ὁ Ἀλανὸς δέ τελευταῖος ἀξιόλογος φιλόσοφος τοῦ 12ου αἰῶνος τιμῶν ἵδιᾳ τὸν πλατωνισμόν, ὅστις ἐμέλλεν ὑστερον ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν ἀριστοτελισμόν. Μαθητὴς ἦκενον ὑπῆρξεν δὲ *Radulfus de Lougo Cimbro* γράφας περὶ τὸ 1216 ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἀντικλαυδιανὸν (*Anticlaudianus*)<sup>2</sup>. Ὁ συγγραφεὺς πρὸς τὰ νέα πλατωνικὰ διδάγματα τῆς οἰκείας Σχολῆς ἀναμιγνύει ἀριστοτελικὰς καὶ ἀριθμητικὰς θεωρίας.

10. Κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον, καθ' ἣν δέ ὁ Ἀλανὸς συνέγραψε τοὺς *Κειμόνια* αὐτοῦ ἀκολουθῶν τῷ Βοηθῷ καὶ τοῖς στοιχείοις τοῦ Εὐκλείδου, συνετάχθη τὸ εἰς τὸν πάπαν Κλήμεντα τὸν τοῖτον (1187—1191) ἀφιερωμένον ἀπολογητικὸν ἔργον *De arte catholicæ fidei*. Τὸ σύντομον τοῦτο συστηματικὸν διάγραμμα τῶν σπουδαιοτάτων τῆς πέστεως διδασκαλιῶν προσεγέμιστο τέως ὑπὸ πολλῶν εἰς τὸν Ἀλανόν<sup>3</sup>, ἀλλ' ἀκριβέστεραι ἔρευναι ἔδειξαν ἐπ' ἐσχάτων<sup>4</sup> ὅτι ἀνήκει εἰς *Nicolaou τὸν ἐξ Ἀμβιάρου* (*Ambianus Amiens*). Ὁ συγγραφεὺς κατὰ τὴν γεωμετρικὴν μέθοδον τοῦ προτάσειν ἀξιόματα καὶ παράγειν ἐξ αὐτῶν θεωρήματα διαλαμβάνει ἐν πέντε βιβλίοις περὶ θεοῦ καὶ κόσμου, περὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, περὶ ἀναστάσεως καὶ μελλούσης ζωῆς. Ποιεῖ λοιπὸν καὶ αὐτός, ὅπως δέ ὁ Ἀλανός, τὴν θεολογίαν εἶδος μαθηματικῆς, γεωμετρίας· ἀποκλείει τὴν αἱθεντίαν καὶ καταφέγγει εἰς καθαρῶς λογικὰ ἐπιχειρήματα<sup>5</sup>.

<sup>1</sup> *Contra Haeret.* 2, 14 καὶ 15. *Regul.* 72. Ἀπλῶς εἰπεῖν ἐν τῷ διορθωτῷ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς συμφωνεῖ δέ ὁ Ἀλανὸς τοῖς Πυθαγορείοις καὶ τῇ αἱγουστινείῳ ἐκδοχῇ, οὐχὶ τῷ Ἀριστοτέλει.

<sup>2</sup> "Επειθεὶς *B. Hauréau*, Notices et extraits 1, 325 ἐξ. *M. Grabmann*, Die gesch. d. schol. Methoden 2, 48 ἐξ.

<sup>3</sup> Ἐπὶ τῷ ὄγόματι τοῦ Ἀλανοῦ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ *Petr* καὶ παρὰ *Migne*.

<sup>4</sup> *M. Grabmann* ἔγιν. ἀνωτ. 2, 459 ἐξ.

<sup>5</sup> Οὗτοι λάγοντος τοῦ 12ου αἰῶνος ἡ θεολογία καταλέγεται εἰς τὰς ἐπιστήμας (*Artes*) καὶ μετέρχεται μέθοδον μαθηματικήν. *De arte catholicæ fidei*, ProL. P. L. 210, 597 A. B. «Nempe editionem hanc *Artemis catholicae*

11. Εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Chartres καὶ ἵδη εἰς τὴν κατεύθυνσιν Γελβέρου τοῦ Πορρετανοῦ ἀγίκει ὁ Ἰωακεῖμ ὁ ἐκ Φλωρίδος (1145—1202), ὃντες οὐ συνεγράφησαν μὲν πολλὰ ἀλλ᾽ ἔξεδόθησαν ἡδη μόνον<sup>1</sup> τὰ ἐπιγραφόμενα *Concordia Novi et Veteris Testamenti*<sup>2</sup>, *Expositio in Apocalysim* καὶ τὸ *Psalterium decem chordarum*<sup>3</sup>. Οὗτος ἐρμηνεύει κατά τινες μυστικὰ καὶ φρανταστικὰ τρόπον τὴν ιστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς ἐκκλησίας διακρίνον τρεῖς περιόδους ἐν συνδιασμῷ πρὸς τὴν θείαν τριάδι. Ὁ μὲν δηκαδὴ αἰών (περιόδος) τοῦ πατρὸς ἀρχεται ἀπὸ τῆς δημιουργίας, ὁ δὲ τοῦ υἱοῦ ἀπὸ τῆς ἀπολυτρώσεως ὁ δὲ τοῦ ἀγίου πνεύματος ἀπὸ τῆς 13ης ἐκκλησιαστικοῦ, καθὼς θύτελεντιαίνει περιόδοι γὰρ κριτήσῃ τὸ βιβλίον πνεῦμα τοῦ αἰώνιου Εὐαγγελίου<sup>4</sup>. Η περὶ τριάδος θεοφία καὶ μάλιστα ἡ τῆς ιστορίας μυστικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ἰωακείμ ἐπέδοσαν ἴσχυροῦς εἰς τὸν 13ον αἰῶνα<sup>5</sup>.

### § 8. Ὁπαδοὶ τῆς πανθεῖας.

Αἱ πρὸς τὴν πανθεῖαν τάσσεις δὲν ἔλειπον ἀπὸ τῆς Σχολῆς τῆς Chartres' εἰδομεν ἡδη ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦ Βερνάρδου Silvestris «De mundi universitate»<sup>6</sup> ἐμφορεῖται νέων πλαττογυνῶν ἐννοιῶν καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀπορροῆς. Τοιαῦται διδασκαλίαι, παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Σκάτου, διεμορφώθησαν ἀκριβέστερον ὑπὸ δύο ἀνδρῶν, τοῦ Ἀμιλχέου καὶ τοῦ Λαοῦδ.

*sive merito appello. In modum enim artis composita distinctiones, distinctiones continet et propositiones artificiose successu comprehendentes.*

<sup>1</sup> Ἐκ τῶν ἀνεκδότων εἶναι καὶ τὸ *De unitate trinitatis*, δι' οὗ ὁ Ἰωακεῖμ ἔλεγχε τὴν περὶ τριάδος θεωρίαν τοῦ Πέτρου Λομβαρδοῦ. Η πραγματεία καταλήγουσα εἰς τὴν ἐνότητα τῶν τριῶν προσώπων (*collectio trium personarum*) κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς ἐν Λατερανῷ τετάρτης συνόδου (τῷ 1315).

<sup>2</sup> Ἐν Βενετίᾳ τῷ 1519.

<sup>3</sup> Ἐν Βενετίᾳ τῷ 1527.

<sup>4</sup> H. Denifle, *Das Evangelium aeternum und die Kommission von Anagni. Archiv.* I, 57 ἐξ.

<sup>5</sup> Ὁ Φραγκισκανὸς Γεράρδος ὁ ἐκ Borgo San Donnino ἔγραψε τῷ 1254 εἰσαγωγὴν (*Introductorius*) εἰς τὰ κυριότατα ἔργα τοῦ Ἰωακείμ. Κοίτης δὲ ἐκ Πάρδης καὶ ὑστερον δὲ *Hercules Olivi* († 1298) καὶ ἄλλοι ἐγένοντο ὑπέρμαχοι τῶν θεωριῶν τοῦ Ἰωακείμ.

<sup>6</sup> Σελ. 500.